

УДК 323.2 :327

Білоусов Олександр

**ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДЯН ДО КОНСТРУКТИВНОЇ
СПІВПРАЦІ З ВЛАДНИМИ СТРУКТУРАМИ У
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ:
ДОСВІД ЄС**

Проаналізовано роль сучасних інформаційно-комунікативних технологій у реалізації актуальних завдань щодо залучення громадян до конструктивної співпраці з владними структурами. Надання більшого обсягу інформації та більш ефективна комунікація є передумовою народження відчуття причетності до політичних процесів Європи. Створення транснаціонального «простору», де громадяни з різних країн могли б обговорювати питання, які, на їх думку, є важливими викликами ЄС, є необхідною і першочерговою задачею сучасності. Ці відносно нові введення допомагають владним структурам залишатися проінформованими про громадську думку в ЄС та визначити ті Європейські проекти, які отримують підтримку громадськості. У той же час, маючи зворотний процес, вони, враховують отримують підтримку громадськості. У той же час, маючи зворотний процес, вони громадську думку і тим самим створюють стабільне підґрунтя для подальшого визначення вектору соціально-політичного розвитку.

Ключові слова: інформаційно-комунікативні технології, громадянське суспільство, інформаційне суспільство, владні структури, ефективна комунікація, політичний процес, транснаціональний простір, громадськість.

Білоусов Александр

**ПРИВЛЕЧЕНИЕ ГРАЖДАН К КОНСТРУКТИВНОМУ
СОТРУДНИЧЕСТВУ С ВЛАСТНЫМИ СТРУКТУРАМИ В
ИНФОРМАЦИОННО-КОМУНИКАТИВНОМ
ПРОСТРАНСТВЕ: ОПЫТ ЕС**

Проанализирована роль современных информационно-коммуникативных технологий в реализации актуальных заданий

привлечения граждан к конструктивному сотрудничеству с властными структурами. Предоставление значительного объема информации и более эффективная коммуникация является предпосылкой для осознания причастности к политическим процессам Европы. Создание транснационального пространства, где граждане из разных стран могли бы обсуждать вопросы, которые, по их мнению, являются важными вызовами ЕС, являются необходимой и первоочередной задачей современности. Эти относительно новые введения помогают властным структурам оставаться проинформированными об общественном мнении в ЕС и определить те Европейские проекты, которые получают поддержку общественности. В то же время, имея обратный процесс, они, учитывают общественное мнение и тем самым создают стабильную почву для последующего определения вектору социально-политического развития.

Ключевые слова: информационно-коммуникативные технологии, гражданское общество, информационное общество, властные структуры, эффективная коммуникация, политический процесс, транснациональное пространство, общественность.

Bilousov Alexander

BRINGING IN OF CITIZENS TO STRUCTURAL COLLABORATION WITH IMPERIOUS STRUCTURES IN INFORMATIVE-COMMUNICATIVE SPACE: EXPERIENCE OF ES

The role of modern informative-communicative technologies is analysed in realization of actual tasks of bringing in of citizens to the structural collaboration with imperious structures. A grant of considerable volume information and more effective communication is pre-condition for the awareness of involvement to the political processes of Europe. Creation of transnational space, where citizens from different countries would discuss questions, which, in their opinion, are the important calls of ES, are the necessary and primary task of contemporaneity. These relatively new introductions help imperious structures to remain informed about public opinion in ES and to define those European projects which will get encouragement public. At the same time, having a reverse process, they, take into account public opinion and the same create stable soil for subsequent determination the vector of socio-political development.

Keywords: informative-communicative technologies, civil society, informative society, imperious structures, effective communication, political process, transnational space, public.

Постановка проблеми. Становлення та розвиток інформаційного суспільства, нові інформаційно-комунікативні технології вимагають вивчення і аналізу їх впливу на соціально-політичні процеси у суспільстві. Накопичений досвід країн Євросоюзу щодо залучення громадян до конструктивної співпраці з владними структурами свідчить про те, що надання більшого обсягу інформації та ефективна комунікація є важливою умовою стабільності соціально-політичних процесів в цих країнах через створення транснаціонального простору, де громадяни з різних країн могли б за допомогою зворотного зв'язку в цьому просторі впливати на перебіг важливих подій впливати не тільки у власних країнах, але і в країнах ЄС в цілому. Тому ці питання заслуговують всебічного аналізу і креативного втілення в політичні практики інших країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При дослідженні впливу сучасних інформаційно-комунікативних технологій на характер та основні соціально-політичні події країн ЄС з метою їх подальшої стабілізації, що має для України першочергове значення, було проаналізовано значний масив наукової літератури, присвяченої різним питанням становлення вітчизняного та зарубіжного інформаційного суспільства та його особливостям в різних країнах, насамперед, в Україні. З-поміж них слід відзначити праці таких авторів як В. Андрущенко, В. Барков, В. Бебик, В. Бех, В. Горбатенко, Г. Зеленько, М. Калініченко, А. Колодій, О. Корнієвський, І. Кресіна, М. Лациба, Ю. Левенець, М. Михальченко, Я. Пасько, Т. Розова, М. Розумний, Н. Ротар, Ф. Рудич, М. Рябчук, М. Степико, Г. Щедрова, Н. Ярова та ін.

Особливо слід зазначити ґрунтовні аналітичні розробки Національного інституту стратегічних досліджень, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАНУ, а також неурядових аналітичних центрів, таких як Центр О. Разумкова, Український незалежний центр політичних досліджень та інших.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Сучасні тенденції розвитку інформаційного суспільства, нововведення в

ефективному функціонуванні інформаційно-комунікативному просторі країн ЄС потребують ретельного аналізу і науково обґрунтованих висновків щодо позитивних змін у соціально-політичній сфері та їх креативного втілення в українські реалії. І це постійний і безперервний процес, потребуючий наукового аналізу.

Формулювання цілей статті. Дана стаття має за мету проаналізувати досвід ЄС щодо залучення громадян до конструктивної співпраці з владними структурами у інформаційно-комунікативному просторі та втілення позитивних аспектів цього процесу в українські реалії з урахуванням їх особливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Роль сучасних інформаційно-комунікативних технологій у реалізації актуальних завдань щодо залучення громадян до конструктивної співпраці з владними структурами варто перебільшити. У Білій книзі з європейського врядування зазначається, що інформаційні та комунікаційні технології виконують важливу роль у цьому процесі. Так, наприклад, веб-сайт ЄС «EUROPA» повинен стати інтерактивною платформою для інформування, зворотного зв'язку та обговорення, пов'язати різні мережі, що працюють у Союзі. Надання більшого обсягу інформації та більш ефективна комунікація є передумовою народження відчуття причетності до Європи. За мету необхідно ставити створення транснаціонального «простору», де громадяни з різних країн могли б обговорювати питання, які, на їх думку, є важливими викликами ЄС. Це повинно допомогти тим, хто розробляє політику, залишатися проінформованими про громадську думку в ЄС та визначити ті Європейські проекти, які отримують підтримку громадськості» [1, с. 13]. Так, у цьому контексті успішно функціонує спільно розроблений європейськими інституціями спеціальний правничий Інтернет-портал «EUR-LEX», як єдине джерело, де громадяни можуть ознайомитися із пропозиціями щодо політики усіма мовами. Заслуговує всебічної уваги і проведення державами-членами ЄС публічних дебатів щодо загальноєвропейських справ, обговорення прийняття загально важливих рішень, особливо на стадії їх підготовки.

У цьому аспекті можна стверджувати, що Рада Європи має усі шанси спілкуватися із громадянами шляхом подальшого розвитку регіональної та місцевої демократії. З цією метою, для забезпечення

кращого партнерства на різних рівнях необхідна додаткова дія на рівні ЄС, зокрема, шляхом залучення громадськості до формування політики. Тобто, важним кроком є встановлення систематичного діалогу з Європейськими та національними об'єднаннями регіональних та місцевих урядів для покращення співробітництва між цими об'єднаннями та Комітетом Регіонів. Більше того, обмін та спільне навчання персоналу адміністраціями різних рівнів допомагає кращому розумінню завдань політики, що кожна з них упроваджує, методів роботи та інструментів, що ними використовуються.

Важливу роль грають на загальному рівні розробки політики і неурядові організації. Вони часто діють як «система раннього попередження» для спрямування політичних дебатів» [1, с. 16]. Не менш значуща роль і профспілок та союзів роботодавців. У зв'язку з цим нагадується, що Договір Європейської Спільноти вимагає проводити консультації з бізнес-структурами при підготовці пропозицій, особливо у галузі соціальної політики, при цьому у деяких випадках вони можуть досягнути домовленостей, які потім можуть бути включені у право Спільноти (шляхом соціального діалогу). А тому, цілком резонно заохочувати соціальних партнерів використовувати владу, надану Договором, для укладання добровільних угод, адже громадськість бачить у Європі зручну платформу для зміни пріоритетів у політиці та суспільстві. До того ж, це також є шансом краще залучити громадян у процес досягнення цілей ЄС та надати їм надійний канал для зворотного зв'язку, критики та протесту.

У той же час варто підкреслити, що з більшим залученням громадськості приходить й більша відповідальність з боку її структур. Вони переконані, що громадянське суспільство само має дотримуватися принципів ефективного врядування, які включають відкритість та підзвітність. Саме тому Європейська Комісія ініціювала намір запустити у мережі Інтернет базу даних організацій громадянського суспільства, що мало стати каталізатором покращення їх внутрішньої організації. Згодом, цей намір був успішно реалізований і Соціально-економічний Комітет ЄС став відігравати більш значну роль у розвитку нових зв'язків взаємної відповідальності між загальноєвропейськими інституціями та громадянським суспільством.

Закликаючи проводити більш ефективні та прозорі консультації у центрі формування політики ЄС, Європейська Комісія повідомила, що вже консультує зацікавлені сторони шляхом різноманітних інструментів, таких як Білі і Зелені Книги, Повідомлення Комісії, дорадчі комітети, випробувальні бізнес-стенди та *ad hoc* консультації (тобто, спеціалізовані консультації). Вельми знаковою при цьому стала особлива зацікавленість Європейської Комісії у розробці можливості проведення он-лайн консультацій через ініціативу інтерактивного формування політики: «Такі консультації дозволять Комісії та іншим Інституціям винести справедливе рішення при зіткненні різних тверджень і пріоритетів та допомогти у розробці довготермінової політичної перспективи. Участь не полягає в інституціалізації протесту. Вона полягає у формуванні більш ефективної політики, що заснована на попередньому досвіді та консультаціях на ранньому етапі творення політики» [1, с. 18].

Причому, необхідно посилити вплив культури консультацій та діалогу, культури, що поділяється усіма Європейськими Інституціями та асоціюється зі способом, в який Європейський Парламент – орган на який покладено обов’язок представляти громадян ЄС – веде переговорний процес, використовує громадські слухання тощо.

Природно, створення культури консультацій не можливе шляхом встановлення правових норм, оскільки це призведе до її надмірної негнучкості та створить ризик при впровадженні деяких аспектів політики ЄС. Тому кращим способом її реалізації є створення кодексу поведінки, який встановлює мінімальні стандарти, що зосереджуються на тому, на які теми проводяться консультації, коли, кому і як консультувати. Такі стандарти зможуть зменшити ризик того, що особи, які відповідають за творення політики, дослуховуватимуться лише до окремих груп, які мають привілейований доступ через належність до певної галузі чи через своє громадянство. Ці стандарти пропонуються з метою покращити репрезентативність організацій громадянського суспільства та структурувати їх дебати з інституціями ЄС.

Ще один важливий інструмент, запропонований Радою Європи у Білій книзі з європейського врядування, – це партнерські угоди з громадськими організаціями, які, зазвичай, стимулюють до більш

де консультативні практики вже утвердилися, Комісія може заключати більш широкі партнерські угоди. З боку Комісії це буде означати зобов'язання проводити додаткові, у порівнянні з мінімальними стандартами, консультації. У відповідь, такі угоди змусять організації громадянського суспільства зміцнити свою внутрішню структуру, надати гарантії відкритості і репрезентативності, доведе їх можливість поширювати інформацію та брати на себе ініціативу у дебатах в державах-членах ЄС» [2, с. 19].

У площині комплексу проблем, що аналізуються у даній статті, заслуговує уваги і питання співробітництва не лише з традиційними, інституалізованими структурами громадянського суспільства (такими, скажімо, як неурядові організації), але й з мережевими спільнотами, виникнення яких взагалі стало можливим лише завдяки впровадженню сучасних інформаційно-комунікативних технологій та розширенню сфери їх застосування.

Цій, надзвичайно прогресивній для свого часу тематиці був присвячений спеціальний підрозділ аналізованої Білої книги з європейського врядування «Пропозицій до змін», який отримав досить конкретну назву – «Налагодити зв'язки з мережами». У ньому, перш за все, констатується, що європейська інтеграція, нові технології, культурні обміни та глобальна взаємозалежність призвели до створення гігантської кількості європейських та міжнародних мереж, що мають власні окремі завдання, причому деякі з них отримують фінансову підтримку від ЄС. Як, безумовно, позитивний момент цього новаторства навести той факт, що ці мережі пов'язують бізнес, громади, дослідницькі центри, регіональну та місцеву владу; створюють основу для інтеграції всередині ЄС та для наведення мостів з країнами-аплікантами і світом; допомагають поширити обізнаність громадськості про справи ЄС та демонструють його політику у дії.

На підтвердження такої позитивної оцінки можна привести два конкретних приклади успішних ініціатив, очолюваних мережевими організаціями :

1) «День без автомобіля», що проводиться щорічно 22 вересня, добровільно відзначають біля 800 міст у 25 країнах Європи.

2) Ініціатива «Netd@ys» збільшила поінформованість шкіл, учнів та вчителів щодо нових засобів масової інформації. Лише

протягом одного року було реалізовано біля 300 проектів у рамках «Netd@ys», у яких узяли участь біля 150 000 організацій з 85 країн світу, а європейський веб-сайт цієї ініціативи відвідало більше 8 мільйонів користувачів мережі Інтернет.

Однак, не дивлячись на це, багато з цих мереж, чиє коріння сягає вглиб суспільства, почувають себе не залученими до політичного процесу ЄС. Виходячи з цього, можна прогнозувати, що, роблячи мережі більш відкритими та структуруючи їх відносини з загальноєвропейськими інституціями, вони можуть зробити більший внесок у формування політики ЄС. При цьому мається на увазі те, що регіональні і міські мережі, що підтримують транснаціональне та транскордонне співробітництво, наприклад, в рамках структурних фондів, стримують адміністративні та законодавчі умови кожної зі сторін.

Для поліпшення становища у галузі співробітництва з мережевими ініціативами Європейською Комісією були запропоновані конкретні дії: розробити більш систематичний підхід до роботи з основними мережами, що передбачає більш активну їх участь у процесі вироблення рішень та впровадження політики.

Безумовно, дані пропозиції ЄС оприлюднені у Білій книзі з європейського урядування, надзвичайно актуальні сьогодні для України у контексті становлення в ній інформаційного суспільства взагалі, та налагодження конструктивної співпраці владних структур з мережевими спільнотами зокрема.

Вітчизняні дослідники вже неодноразово акцентували увагу на тому, що європейські принципи належного урядування стимулюють, передусім, саме розвиток демократії участі через усвідомлення громадянами своїх інтересів, законних прав та шляхів їх найефективнішої реалізації. Так, І. Кресіна з цього приводу приходить до висновку: «Упровадження ефективного урядування акцентує увагу на учасницькому складнику, легітимує спільно прийняті рішення, сприяє вдосконаленню процесу управління суспільними процесами, підвищуючи його результативність – здатність досягати поставлених цілей з урахуванням потреб учасників. Таким чином, визначальним чинником стабільності політичної системи є ефективне урядування.

Критеріями ефективності діяльності органів державної влади на національному рівні є орієнтація на задоволення потреб громадян,

на глобальному рівні – конкурентоспроможність держави на світовій арені. При цьому відбувається зміщення акцентів – з ефективного розподілу ресурсів на ефективність координації соціальної взаємодії, запровадження якісних параметрів оцінювання» [2, с. 43-44].

Безумовно, у процесі впровадження європейських принципів належного урядування, як і в процесі впровадження будь-якого зарубіжного досвіду чи міжнародних стандарт, не можна обмежуватися лише їх сліпим копіюванням без урахування національних особливостей. Тому, цілком резонною є засторога, яку висловлює Т.Розова: «У ситуації пошуку та реалізації основних засад громадянського суспільства в досвіді розвинених країн не може бути знайдена панацея або певне універсальне рішення для виконання складних багаторівневих завдань, поставлених перед вибором демократичного способу розвитку. Єдиний результативний і конструктивний варіант вирішення цієї низки проблем – розкрити потенціал власної системи управління з урахуванням національної специфіки та ініціювати стратегічний процес, що дасть змогу поєднати зусилля різних рівнів управління та самоуправління в Україні» [3, с. 47].

Нарешті, переваги впровадження європейських принципів належного урядування виявляються ще й в тому, що вітчизняне громадянське суспільство для здійснення однієї із найважливіших своїх функцій – контролю за діями державної влади – отримує потужного зовнішнього союзника та, водночас, незалежного арбітра. На це звертає увагу А. Кудряченко: «Можна по-різному ставитися до такої еволюції, але фактом залишається практика моніторингу законодавства, виборів і політичних оцінок чи застережень відносно тих чи тих подій, осіб чи явищ і в нашій країні. Рада Європи, Європейська комісія чи окремі посадовці ЄС часто неоднозначно оцінюють ситуацію в Україні стосовно демократії, проведених виборів, свободи слова, прав і свобод громадян чи окремих політиків. Прийняті рішення, артикульовані позиції, заяви очільників Євросоюзу стосовно вітчизняної влади чи поступу демократії є свого роду проявом «м'якої сили» з боку Брюсселя. Урахування цих нових підходів і корегування вітчизняної практики покликані сприяти більш успішній імплементації ціннісних засад об'єднаної Європи у нашій державі та суспільстві, побудові Європи вдома [4, с. 38].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, європейські стандарти належного врядування, безумовно, вплинули певною мірою на інституалізацію в Україні державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства та сприяли налагодженню конструктивної співпраці владних структур з мережевими спільнотами як умови формування інформаційного суспільства в країні.

Але ці питання залишаються актуальними і подальші. Їх не можна вважати «раз і назавжди» вирішеними, тому вони потребують подальшого і обґрунтованості висновків з урахування постійних змін у сучасному політичному просторі.

Література

1. Європейське врядування : Біла книга // Комісія Європейських Співтовариств Брюссель, 25.7.2001 COM(2001) 428, остаточна редакція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://upi.org.ua/load/4-1-0-113>

2. Кресіна І. Концепція урядування як новий підхід до управління суспільно-політичними процесами / І. Кресіна // Розвиток взаємодії держави і громадянського суспільства в контексті впровадження європейських принципів належного врядування : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (12 грудня 2012 р., м. Київ) / Упоряд. В. М. Яблонський, О. А. Корнієвський, П. Ф. Вознюк. – К. : НІСД, 2013. – С. 39-45.

3. Розова Т. Культурно-антропологічна укоріненість ідеї громадянського суспільства у буття українського соціуму / Т. Розова // Розвиток взаємодії держави і громадянського суспільства в контексті впровадження європейських принципів належного врядування : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (12 грудня 2012 р., м. Київ) / Упоряд. В. М. Яблонський, О. А. Корнієвський, П. Ф. Вознюк. – К. : НІСД, 2013. – С. 45-52.

4. Кудряченко А. Зasadничі демократичні цінності та їх роль у розвитку громадянського суспільства у країнах Європи / А. Кудряченко // Розвиток взаємодії держави і громадянського суспільства в контексті впровадження європейських принципів належного врядування : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (12 грудня 2012 р., м. Київ) / упоряд. В. М. Яблонський,

О. А. Корнієвський, П. Ф. Вознюк. – К. : НІСД, 2013. – С. 28-39.

1. Yevropejs`ke vryaduvannya : Bila kny`ga // Komisiya Yevropejs`ky`x Spivtovary`stv Bryussel`, 25.7.2001 COM(2001) 428, ostatochna redakciya [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://upi.org.ua/load/4-1-0-113>

2. Kresina I. Koncepciya uryaduvannya yak novy`j pidxid do upravlinnya suspil`no-polity`chny`my` procesamy` / I. Kresina // Rozvy`tok vzayemodiyi derzhavy` i gromadyans`kogo suspil`stva v konteksti vprovadzhennya yevropejs`ky`x pry`ncy`piv nalezhnogo vryaduvannya : zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf. (12 grudnya 2012 r., m. Ky`yiv) / Uporyad. V. M. Yablons`ky`j, O. A. Korniyevs`ky`j, P. F. Voznyuk. – K. : NISD, 2013. – S. 39-45.

3. Rozova T. Kul`turno-antropologichna ukorinenist` ideyi gromadyans`kogo suspil`stva u buttya ukrayins`kogo sociumu / T. Rozova // Rozvy`tok vzayemodiyi derzhavy` i gromadyans`kogo suspil`stva v konteksti vprovadzhennya yevropejs`ky`x pry`ncy`piv nalezhnogo vryaduvannya : zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf. (12 grudnya 2012 r., m. Ky`yiv) / Uporyad. V. M. Yablons`ky`j, O. A. Korniyevs`ky`j, P. F. Voznyuk. – K. : NISD, 2013. – S. 45-52.

4. Kudryachenko A. Zasadny`chi demokraty`chni cinnosti ta yix rol` u rozvy`tku gromadyans`kogo suspil`stva u krayinax Yevropy` / A. Kudryachenko // Rozvy`tok vzayemodiyi derzhavy` i gromadyans`kogo suspil`stva v konteksti vprovadzhennya yevropejs`ky`x pry`ncy`piv nalezhnogo vryaduvannya : zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf. (12 grudnya 2012 r., m. Ky`yiv) / uporyad. V. M. Yablons`ky`j, O. A. Korniyevs`ky`j, P. F. Voznyuk. – K. : NISD, 2013. – S. 28-39.

Рецензент: Музиченко Г.В., д.політ.н., професор кафедри політичних наук Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

12.12.2014